
ЕКОНОМІКА

ОТРИМАНО:

16 Січня 2024

ПРИЙНЯТО:

16 Лютого 2024

ВИПУСК:

20 Березня 2024

УДК 338.22:339.13:637

DOI 10.26661/2522-1566/2024-1/27-02

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЗЕЛЕНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ

Перегуда Ю.А.

*к. геогр. н., докторант кафедри глобальної економіки Національного університету
біоресурсів і природокористування України,*

*доцент кафедри глобальної економіки Національного університету біоресурсів і
природокористування України,*

м. Київ, Україна

*доцент кафедри організації туристичної діяльності ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»*

м. Київ, Україна

ORCID 0000-0002-1434-2509

Email автора для листування: julia_pereguda@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена формуванню нових наукових рішень щодо підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах розвитку постіндустріальної циркулярної зеленої моделі економіки. Доведено, що українські підприємства тваринництва мають значні можливості для нарощування виробництва і збуту продукції, як на національних, так і на світових (закордонних) ринках за рахунок підвищення конкурентоспроможності власної продукції врахувавши особливості переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку. **Метою** статті є ідентифікація відмінностей зовнішнього і внутрішнього середовища підприємств тваринництва та розробка сукупності заходів підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва при переході на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку. **Методологія:** використано комплекс загальних та спеціальних методів на емпіричному і теоретичному рівнях, таких як: історичний та компаративної оцінки – для оцінювання світової, міжнародної та національної економічних систем щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку; порівняння - для надання характеристики моделей розвитку підприємств тваринництва в межах формування конкурентоспроможності продукції за параметрами внутрішнього і зовнішнього середовища; логічного узагальнення та наукової абстракції – для розробки сукупності заходів підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва при переході на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку вітчизняних підприємств тваринництва; методи систематизації, групування і логічного узагальнення для систематизації інформації, формування висновків і наукових пропозицій статті. У статті використано системно-функціональний, історичний та системний підходи у розкритті та вирішенні проблематики підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах розвитку постіндустріальної циркулярної зеленої моделі економіки. **Результати:** сформована

сукупності заходів підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва при переході на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку.

Ключові слова: індустріальна лінійна традиційна модель розвитку, конкурентоспроможність, підприємства тваринництва, постіндустріальна циркулярна зелена модель розвитку, продукція тваринництва.

JEL Classification: O13, Q10.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна потребує пошуку можливостей для розвитку власної економічної системи та драйверів для прискорення відновлення під час війни проти російських агресорів і після закінчення воєнних дій на території країни. У цих умовах важливим є збільшення конкурентоспроможності української продукції на національних та світових (іноземних) ринках збуту, з акцентом на найбільш перспективні види продукції, до яких відносимо продукцію тваринництва.

Українські підприємства тваринництва мають значні можливості для нарощування виробництва і збуту продукції, як на національних (імпортозаміщення, збільшення споживання), так і на світових (закордонних) ринках (нарощування частки на ринках, де продукція вже присутня; відкриття нових ринків; збільшення збуту за рахунок зростання попиту, особливо у країнах, які розвиваються). При цьому важливим є враховувати тенденції формування і забезпечення конкурентоспроможності продукції, а також зміни які відбуваються на макро- (світова, міжнародні і національні економічні системи), мезо- (галузеві та регіональні економічні системи) та мікрорівнях (окремі групи підприємств, окремі підприємства, окремі домашні господарства).

Головними чинниками, що зараз впливають на конкурентоспроможність продукції на макро-, мезо-, мікрорівнях, у тому числі продукції тваринництва, є перехід на нову парадигму функціонування економічних систем. При цьому є суттєві дискусії щодо швидкості та напрямів такого переходу, де одні науковці [1; 2; 3] роблять акцент на перехід від індустріальної до постіндустріальної економіки (інформаційна, економіка знань), другі [4; 5; 6] – на перехід від екологічно небезпечної (традиційної) до зеленої економіки, треті [7; 8; 9] – на перехід від лінійної до циркулярної економіки. Вважаємо, що такі підходи є досить обмеженими і мова повинна йти про перехід від індустріальної лінійної традиційної моделі до постіндустріальної циркулярної зеленої моделі розвитку економічних систем, що вимагає від суб'єктів господарювання враховувати такий перехід при формуванні і забезпеченні конкурентоспроможності продукції, у тому числі продукції тваринництва.

Ситуація яка склалась дає додаткові можливості для підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах розвитку постіндустріальної циркулярної зеленої моделі економіки, і це вимагає проведення наукових розвідок та формування відповідних практичних рекомендацій, що і обумовило актуальність проведення дослідження.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика дослідження конкурентоспроможності продукції тваринництва та переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку економічних систем, у тому числі тваринництва, знаходиться у фокусі уваги українських та іноземних вчених, що дозволяє виявити чотири напрями проведення наукових робіт:

- дослідження конкурентоспроможності продукції тваринництва, у тому числі української продукції тваринництва. У цьому напрямі можливо виділити роботи наступних вчених: М.В. Місюка [10]; М.М. Ільчука [11]; С. Бойнека [12] та ін.;

- дослідження переходу економічних систем на постіндустріальну модель розвитку, у тому числі в Україні, та вплив переходу на конкурентоспроможність продукції. У цьому напрямі можливо виділити роботи наступних вчених: Д.Е. Гібсона [1]; Х. Данільчук, О. Ковтун, А. Опаленко [2]; Х. Проданова [3] та ін.;

- дослідження переходу економічних систем на зелену (екологічно безпечну) модель розвитку, у тому числі в Україні, та вплив переходу на конкурентоспроможність продукції. У цьому напрямі можливо виділити роботи наступних вчених: С. Лі [4]; П. Содерхолма [5]; К.О. Сич, В.В. Бугайчук, І.Ф. Грабчук [6] та ін.;

- дослідження переходу економічних систем на циркулярну модель розвитку, у тому числі в Україні, та вплив переходу на конкурентоспроможність продукції. У цьому напрямі можливо виділити роботи наступних вчених: М. Гейсдорфера, П. Савагет, Н.М.П. Бокен, Е. Ян Халтінг [7]; А.І. Швець [8]; Н.І. Горбаль і Ю.Р. Ломаги [9] та ін.

Не зважаючи на значний науковий доробок щодо вирішення проблем дослідження конкурентоспроможності продукції та впливу на конкурентоспроможність продукції переходу на постіндустріальну, зелену та циркулярні моделі розвитку економічних систем різного рівня, не розкритими залишаються теоретико-практичні проблеми підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва при переході на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку економічних систем різного рівня, в першу чергу, національної економіки та окремих вітчизняних підприємств тваринництва.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ ТА ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою проведення дослідження виступає ідентифікація відмінностей зовнішнього і внутрішнього середовища підприємств тваринництва та розробка сукупності заходів підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва при переході на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку.

МЕТОДОЛОГІЯ

В межах наукового дослідження, для досягнення мети статті, використано комплекс загальних та спеціальних методів на емпіричному і теоретичному рівнях, таких як: історичний та компаративної оцінки – для оцінювання світової, міжнародної та національної економічних систем щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку; порівняння - для надання характеристики моделей розвитку підприємств тваринництва в межах формування конкурентоспроможності продукції за параметрами внутрішнього і зовнішнього середовища; логічного узагальнення та наукової абстракції – для розробки сукупності заходів підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва при переході на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку вітчизняних підприємств тваринництва; методи систематизації, групування і логічного узагальнення для систематизації інформації, формування висновків і наукових пропозицій статті.

Методологія дослідження спирається на системно-функціональний, історичний та системний підходи у розкритті та вирішенні проблематики підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва в умовах розвитку постіндустріальної циркулярної зеленої моделі економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Перехід до постіндустріальної циркулярної зеленої моделі розвитку економічних систем викликаний, як об'єктивними причинами необхідності покращення використання ресурсів та боротьби з глобальним потеплінням, так і суб'єктивними причинами, які пояснюються постійним пошуком суб'єктами господарювання нових можливостей для

отримання більших результатів від ведення фінансово-господарської діяльності. При цьому важливим є надати характеристику постіндустріальної циркулярної зеленої моделі розвитку економіки, де ключовими характеристиками моделі повинні виступати: орієнтація на максимально ефективне використання ресурсів з акцентом на їх повторне використання або відновлення; перехід на альтернативні джерела енергії з мінімальним впливом на оточуюче середовище; поступовий перехід від нанесення шкоди навколишньому середовищу до нульового впливу на нього, а у подальшому до позитивного впливу на навколишнє середовище; постійна інноваційна діяльність з акцентом на розвиток людських та інформаційних ресурсів; формування взаємовигідних рівних взаємозв'язків між суб'єктами господарювання, державними інститутами, інститутами місцевої влади, споживачами, суспільством; усунення будь-яких проявів сегрегації та дискримінації у економічних відносинах; формування ринків вільної конкуренції без виключень та адміністративного впливу; ключове значення персоналу у функціонуванні суб'єктів господарювання; пошук і використання інклюзивних моделей розвитку, стимулювання та соціального захисту персоналу, а також інших членів суспільства; зростання активності персоналу та суспільства у розвитку економіки і суб'єктів господарювання; «розумне» виробництво та споживання з акцентом на збільшення строку використання придбаних товарів, у тому числі за рахунок ремонту та відновлення; мінімізація та поступова відмова від використання пластику, особливо в межах пакування товарів; нарощування можливостей переробки та екологічно безпечної утилізації відходів; акцент на креативність у розвитку бізнесу; стимулювання та підтримка підприємницьких ініціатив членів суспільства; розвиток мікро- та малого підприємництва.

Наведене призводить до суттєвих змін і появи додаткових можливостей щодо підвищення конкурентоспроможності продукції в межах переходу до постіндустріальної циркулярної зеленої моделі розвитку економічних систем. Враховуючи сировинний характер української економіки та її статус одного з аутсайдерів на більшості міжнародних і світових ринків збуту, саме швидкий перехід до постіндустріальної циркулярної зеленої моделі розвитку і використання переваг такого переходу, несуть у собі додаткові можливості, як для економіки країни в цілому, так і для окремих галузей, суб'єктів підприємницької діяльності та домашніх господарств зокрема. В таких умовах перехід до постіндустріальної циркулярної зеленої моделі розвитку несе значні переваги і можливості для українського тваринництва, у тому числі щодо підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва на національних та світових (іноземних) ринках збуту.

Аналіз обсягів виробництва та збуту ключових видів продукції тваринництва (м'ясо та продукти з м'яса, молоко та молочні продукти, яйця та продукти з яєць) у 2012-2022 роках [13; 14] у світі, провідних країнах виробників і споживачів продукції тваринництва (Аргентина, Австралія, Бразилія, Індія, Італія, Китай, Нідерланди, Німеччина, Польща, США) та Україні показав проблеми України щодо виробництва і збуту продукції тваринництва майже у всіх сегментах, окрім виробництва м'яса, де ситуація дещо краща за рахунок виробництва та експорту курятини.

Проведення бальної оцінки конкурентоспроможності української продукції тваринництва на світовому та національному ринках (табл. 1) за групами, що визначені Державною службою статистики України, дозволило відзначити: кращі конкурентні позиції української продукції тваринництва на світових ринках, особливо, що стосується м'яса та субпродуктів, ніж на національному ринку; проблеми та низьку конкурентоспроможність на світових ринках по «Рибі та ракоподібним», «Іншим продуктам тваринного походження», і, особливо, «Молоку та молочним продуктам, яйцям птиці, натуральному меду»; позитивну ситуацію на національному ринку тільки по групі «М'ясо та субпродукти».

Таблиця 1

Бальна оцінка конкурентоспроможності української продукції тваринництва на світовому та національному ринках

Складові оцінки	Тваринництво	Живі тварини	М'ясо та субпродукти	Риба та ракоподібні	Молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед	Інші продукти тваринного походження
Світовий ринок						
Ціна	7	6	8	6	4	6
Обсяги реалізації	6	4	7	3	3	4
Реакція на економічні виклики	7	7	8	7	6	7
Потенціал збільшення реалізації	7	7	9	5	7	6
Конкурентоспроможність	6,75	6	8	5,25	5	5,75
Національний ринок						
Ціна	6	5	7	4	5	4
Обсяги реалізації	7	4	8	4	6	4
Реакція на економічні виклики	6	5	6	3	4	4
Потенціал збільшення реалізації	9	8	8	6	6	6
Конкурентоспроможність	7	5,5	7,25	4,25	5,25	4,5

Джерело: власні дослідження.

Компаративна оцінка конкуренції на ключових ринках продукції тваринництва України (м'яса та м'ясних продуктів з поділом на ринки курятини, яловичини та свинини (головні для України та українських виробників); молока та молочних продуктів; яєць та продуктів переробки яєць) з використанням Індексу концентрації - CR (таблиця 2) показала: наявність значних проблем з конкуренцією та конкурентоспроможністю українських підприємств на національному та світових (експорт) ринках; що переважна кількість ринків продукції тваринництва в Україні є помірно структурованою, де значний вплив мають імпорт та приватні господарства; що тільки на ринку курятини можна говорити про незначний вплив імпорту та приватних господарств на конкурентні відносини; що промислові агровиробники мають значні можливості для нарощування виробництва і збуту продукції тваринництва на національному ринку, особливо за рахунок імпорту та приватних підприємств, а також для нарощування експортних поставок продукції в межах розширення зовнішньоторговельної взаємодії України з різними країнами світу, у тому числі як економічної протидії російської військової агресії.

Таблиця 2

Компаративна оцінка конкуренції на ринках продукції тваринництва України, у тому числі щодо експорту

Ринок тваринництва	Національний ринок (загалом)	Національний ринок (промислові агровиробники)	Експорт
Курятина	CR ₃ = 72 % (висококонцентрований) Підприємство-лідер – МХП. Ринок наближений до монополії.	-	CR ₃ = 91,2 % (висококонцентрований) Підприємство-лідер – МХП. Ринок наближений до монополії.
Яловичини	CR ₃ = 12,5 % (слабо концентрований) Підприємство-лідер – відсутнє. Ринок монополістичної конкуренції.	CR ₃ = 32 % (слабо концентрований) Підприємство-лідер – відсутнє. Ринок монополістичної конкуренції.	CR ₃ = 50,9 % (помірно концентрований) Підприємство-лідер – ПрАТ «Агро-Продукт». Ринок наближений до олігополії.
Свинина	CR ₃ = 24 % (слабо концентрований) Підприємство-лідер – відсутнє. Ринок монополістичної конкуренції.	-	CR ₃ = 97,1 % (висококонцентрований) Підприємство-лідер – ПрАТ «АПК-Інвест». Ринок наближений до олігополії.
Молоко та молочні продукти	CR ₃ = 34,29 % (слабо концентрований) Підприємство-лідер – відсутнє. Ринок монополістичної конкуренції.	-	CR ₃ = 52,18 % (помірно концентрований) Підприємство-лідер – ПрАТ «Вінницький молочний завод «Рошен». Ринок наближений до олігополії.
Яйця та продукти з яєць	CR ₃ = 44,80 % (слабо концентрований) Підприємство-лідер – AVANGARDCO IPL. Ринок монополістичної конкуренції з наявним лідером.	CR ₃ = 72,95 % (високо концентрований) Підприємство-лідер – AVANGARDCO IPL. Ринок наближений до олігополії.	CR ₃ = 86,80 % (високо концентрований) Підприємство-лідер – AVANGARDCO IPL. Ринок олігополістичний.

Джерело: власні дослідження.

Відзначаємо наявність значних проблем з конкурентоспроможністю продукції українського тваринництва на національних та світових (іноземних) ринках збуту і необхідність вирішення цих проблем, у тому числі за рахунок використання потенціалу переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку національної економіки, української галузі тваринництва, і, головне, вітчизняних підприємств тваринництва.

У цих умовах важливим є оцінити рівень переходу економіки України і її складових, у тому числі галузі і підприємств тваринництва, на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку та динаміку такого переходу у 2005-2023 роках. Для оцінки використаємо Глобальний індекс зеленої економіки (The Global Green Economy Index – GGGI) та порівняння зі світовими і європейськими країнами лідерами та аутсайдерами (табл. 3). Для наочності візьмемо дані за 2005 та 2023 роки.

Відзначаємо наявність проблем щодо переходу економіки України і її складових, у тому числі галузі і підприємств тваринництва, на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку, оскільки за період з 2005 до 2023 років різниця значення Глобального індексу зеленої економіки (GGGI) зі світовими лідерами, які одночасно виступають лідерами у Європі зросла (+3,64). При цьому темпи нарощування GGGI у країн світових та

європейських лідерів були значно вище за період дослідження, ніж в Україні (105,47 % проти 100,87 %). Ще гірше ситуація у період дослідження склалась щодо відношення нарощування GGGI у країн-аутсайдерів у світі та у Європі по зрівнянню з Україною. Країни аутсайтери швидко нарощували GGGI у 2005-2023 роках (+4,62 та 23,25 % у світі; +4,16 та 15,07 % у Європі). На цьому фоні Україна сильно відставала (+0,44 та 0,87 %).

Таблиця 3

Оцінка української економічної системи щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку у 2005-2023 роках

Регіон/країна	Рік та значення GGGI		Абс. відхилення	Темпи росту, %
	2005	2023		
Світовий лідер				
Європа - Данія	74,64	-	4,08	105,47
Європа - Швеція	-	78,72		
Лідер у Європі				
Європа - Данія	74,64	-	4,08	105,47
Європа - Швеція	-	78,72		
Світовий аутсайдер				
Азія - Узбекистан	19,87	-	4,62	123,25
Африка - Нігер	-	24,49		
Аутсайдер у Європі				
Європа - Ісландія	27,60	-	4,16	115,07
Європа - Мальта	-	31,76		
Україна				
Європа - Україна	50,87	51,31	0,44	100,87
Абсолютне відхилення від світового та європейського лідерів	-23,77	-27,41	-3,64	115,31
Абсолютне відхилення від світового аутсайдера	31,00	26,82	-4,18	86,52
Абсолютне відхилення від європейського аутсайдера	23,27	18,55	-4,72	79,72
Відносне відхилення (темпи приросту) від світового та європейського лідерів	-31,85	-34,82	-2,97	109,32
Відносне відхилення (темпи приросту) відхилення від світового аутсайдера	156,01	109,51	-46,5	70,19
Відносне відхилення (темпи приросту) відхилення від європейського аутсайдера	84,31	61,56	-22,75	73,02

Джерело: систематизовано автором за даними [15].

Хоча за загальними розмірами Глобального індексу зеленої економіки (GGGI) Україна у період дослідження знаходилась у середині списку країн у світі, загальна ситуація з переходом на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку у 2005-2023 роках погіршилась. Серед країн Європи за GGGI Україна весь період дослідження знаходилась серед аутсайдерів. Наведена ситуація потребує вирішення та заважає підвищенню конкурентоспроможності української продукції на національних і світових ринках збуту, у тому числі продукції тваринництва.

За таких умов важливим, в межах підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва, в умовах розвитку постіндустріальної циркулярної зеленої моделі економіки є: розуміти відмінності внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств тваринництва при переході на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку; розробити сукупність заходів, які необхідно реалізувати українським підприємствам

тваринництва щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку у контексті підвищення конкурентоспроможності власної продукції.

Перехід українських підприємств тваринництва на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку (ПЦЗМР) потребує врахування відмінностей роботи підприємства за такої моделі розвитку в межах підвищення конкурентоспроможності продукції від підприємств, що працюють за звичайними моделями розвитку (індустріальна лінійна традиційна модель розвитку - ІЛТМР). При цьому відмінності у роботі необхідно враховувати, як по внутрішньому (персонал, витрати, розподіл чистого прибутку, продукція, інновації, інвестиції, маркетинг, виробництво, технології, екологічна безпека), так і по зовнішньому (ринки, конкуренти, контрагенти, споживачі, держава, місцеве самоврядування, місцеві громади, суспільство, окремі домашні господарства) середовищу. Наведене вимагає проведення компаративної оцінки двох моделей розвитку підприємств тваринництва в межах підвищення конкурентоспроможності власної продукції, як за параметрами внутрішнього середовища, так і за параметрами зовнішнього середовища:

1. Параметри внутрішнього середовища:

1.1. Персонал: Акцент на продуктивність, результативність та лояльність (ІЛТМР) - Акцент на постійне вдосконалення, розвиток, креативність (ПЦЗМР).

1.2. Витрати: Визначені технологіями, ціною ресурсів та обсягами виробництва (ІЛТМР) - Визначені маркетингом, інноваціями та підготовкою персоналу (ПЦЗМР).

1.3. Розподіл чистого прибутку: Визначається власниками та топ-менеджментом, виходячи з стратегічних цілей підприємства (ІЛТМР) - Відбувається в межах діалогу між власниками, топ-менеджерами, персоналом, державою та суспільством (ПЦЗМР).

1.4. Продукція: Акцент на ціну та задоволення потреб споживачів (ІЛТМР) - Акцент на суспільство, ринок, екологічну безпеку та потреби споживачів (ПЦЗМР).

1.5. Інновації: Обмежені, з акцентом на управління та виробництво (ІЛТМР) - Розширені і охоплюють підприємство, як систему та всю його продукцію (ПЦЗМР).

1.6. Інвестиції: Обмежені, в межах стратегічних потреб підприємства (ІЛТМР) - Визначаються потребами підприємства, споживачів, суспільства, держави та екологічною безпекою (ПЦЗМР).

1.7. Маркетинг: Акцент на продуктові можливості підприємства (ІЛТМР) - Акцент на суспільні потреби та потреби споживачів (ПЦЗМР).

1.8. Виробництво: Акцент на продуктивність та результативність (ІЛТМР) - Акцент на інноваційність та задоволення потреб працівників і споживачів підприємства (ПЦЗМР).

1.9. Технології: Визначаються виробничими потребами та фінансовими можливостями підприємства (ІЛТМР) - Визначаються вимогами споживачів та суспільства (ПЦЗМР).

1.10. Екологічна безпека: Максимальне уникнення забезпечення екологічної безпеки (ІЛТМР) - Максимальне забезпечення екологічної безпеки, у тому числі поза підприємством та його продукцією (ПЦЗМР).

2. Параметри зовнішнього середовища:

2.1. Ринки: Агресивна боротьба та розширення частки/захист власної частки (ІЛТМР) - Формування моделей взаємодії з учасниками та розвитку ринків (ПЦЗМР).

2.2. Конкуренти: Агресивна конкурентна боротьба, у тому числі антагоністична, з використанням всіх можливостей для перемоги (ІЛТМР) - Налагодження взаємодії та пошук компромісів або перемога у чесній боротьбі (ПЦЗМР).

2.3. Контрагенти: Намагання отримати додатковий зиск через асиметрію інформації та ринкову силу (ІЛТМР) - Налагодження взаємовигідних стосунків на умовах відкритості та прозорості (ПЦЗМР).

2.4. Споживачі: Намагання отримати додатковий зиск через асиметрію інформації та ринкову силу, а також нав'язування власних можливостей щодо виготовлення продукції (ІЛТМР) - Пошук та задоволення потреб споживачів в межах постійного контакту та зворотного зв'язку (ПЦЗМР).

2.5. Держава: Жорстке протистояння за ресурси та грошові кошти (оптимізація оподаткування, лобіювання інтересів та ін.) (ІЛТМР) - Налагодження взаємодії та пошук компромісів, у тому числі щодо розвитку ринків збуту продукції та виходу на нові ринки збуту продукції (ПЦЗМР).

2.6. Місцеве самоврядування: Максимальне дистанціювання та мінімальні контакти (ІЛТМР) - Розвиток взаємовідносин та участь у проектах місцевого самоврядування. Розвиток місцевих ринків збуту продукції (ПЦЗМР).

2.7. Місцеві громади: Мінімальне врахування інтересів та не бажання вести діалог (ІЛТМР) - Максимальне врахування інтересів та постійних діалог і зворотній зв'язок (ПЦЗМР).

2.8. Суспільство: Мінімальне врахування інтересів та намагання маніпулювати суспільною думкою (ІЛТМР) - Максимальне врахування інтересів та потреб суспільства. Спільна робота щодо вирішення суспільних проблем (ПЦЗМР).

2.9. Окремі домашні господарства: Максимальний вплив за рахунок використання ринкової сили та маркетингу. Нав'язування власних інтересів (ІЛТМР) - Формування взаємовигідних відносин та досягнення компромісів у взаємодії (ПЦЗМР).

Важливим є розкрити сукупність заходів, які необхідно реалізувати українським підприємствам тваринництва щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку у контексті підвищення конкурентоспроможності власної продукції:

1. Лобіювання імплементації закордонного досвіду щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку, особливо щодо законодавчих ініціатив Європейського Союзу, таких як План з досягнення циркулярної економіки (СЕАР) або Європейська зелена угода.

2. Перехід на один з циклів циркулярності в межах здійснення виробничо-господарської діяльності: замикання ресурсних циклів; уповільнення циклів ресурсів і потоків матеріалів; звуження ресурсних циклів [16, с. 5].

3. Збільшення цифровізації управлінських та виробничих процесів для зменшення витрат ресурсів, відходів та підвищення продуктивності персоналу. Перехід від аналогових до оцифрованих або цифрових підприємств.

4. Збільшення використання відходів та переробки відходів, у тому числі через розширення потужностей альтернативної енергетики, а також активізації продажу відходів для юридичних і фізичних осіб.

5. Трансформація стратегій розвитку підприємств з врахуванням переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель.

6. Трансформація конкурентних стратегій підприємств та продуктів з врахуванням переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку.

7. Розширення можливостей отримання додаткових доходів і прибутків через розвиток альтернативних каналів просування продукції, як то: зелений туризм, у тому числі з акцентом на історичні регіональні продукти тваринництва; екскурсії та дегустації на підприємствах; організацію та проведення розважальних заходів (фестивалі, зустрічі поціновувачів, кулінарні батли) [17; 18].

8. Нарощування просування продукції та підприємств через Інтернет та соціальні мережі, у тому числі за рахунок залучення відомих кулінарних блогерів.

9. Збільшення соціальної складової у просуванні продукції через нарощування рівня корпоративної соціальної відповідальності, у першу чергу при взаємодії з зовнішнім середовищем підприємства [19, с. 272].

10. Формування та нарощування сукупності лояльних до продукції підприємства споживачів, у тому числі на закордонних ринках збуту.

11. Навчання та підготовка/перепідготовка персоналу щодо переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку.

12. Нарощування інноваційної активності та оптимізація виробничих, господарських, комерційних та управлінських процесів на підприємстві загалом і у окремих його підрозділах зокрема.

13. Активізація залучення до виробничої, господарської, комерційної та управлінської діяльності підприємства споживачів, постачальників та партнерів.

14. Збільшення прозорості компанії та процесів виробництва і збуту продукції для споживачів, постачальників та партнерів.

15. Формування адекватних методик оцінки конкурентоспроможності продукції тваринництва на національному та світовому (іноземних) ринках, у тому числі в межах переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку.

Відзначаємо критичну важливість швидкого та ефективного переходу національних виробників продукції тваринництва на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку для отримання додаткових конкурентних переваг на національному та світовому (іноземних) ринках збуту.

ВИСНОВКИ

Прискорення процесів переходу на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку надає додаткові можливості для української економіки та вітчизняних виробників, де одне з ключових місць займає підвищення конкурентоспроможності української продукції, у тому числі продукції тваринництва. Наведене робить доцільним та необхідним проведення досліджень щодо ідентифікації та вирішення проблем у контексті підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва на національних та світових (іноземних) ринках збуту в межах переходу на ПЦЗМР.

Проведене дослідження дозволило сформулювати сукупність заходів підвищення конкурентоспроможності української продукції тваринництва в межах переходу національної економіки, галузі тваринництва та окремих підприємств на постіндустріальну циркулярну зелену модель розвитку.

Практичне впровадження пропозицій і висновків даної статті слід розглядати в контексті їх важливості для підвищення конкурентоспроможності продукції українських підприємств галузі тваринництва, як на вітчизняному, так і на іноземних (світових) ринках збуту.

Перспективи подальших досліджень на основі і з використанням наукових результатів проведеного дослідження, полягають у розробці концептуальних засад оптимізації формування конкурентоспроможності продукції тваринництва в Україні в умовах економічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gibson D.E. Post-industrialism: prosperity or decline? Sociological Focus. 1993. Vol. 26. No. 2. Pp. 147-163.
2. Danylchuk H., Kovtun O., Opalenko A. Assessment of the structural changes under transition of ukraine towards postindustrial economy. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Економічні науки. 2019. № 4. С. 101-112.
3. Prodanov H. Post-industrial Society or Third and Fourth Industrial Revolutions? Ikonomeski i Sotsialni Alternativi, University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria. 2022. Issue 1. Pp. 80-94.
4. Lee S. Toward a just green economy transition. Field Actions Science Reports. 2022. Special Issue 24. Pp. 38-43.

Perehuda, Yu. (2024). Increasing the competitiveness of Ukrainian livestock products within the development of the post-industrial circular green economy model. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*, 1(27), 19-31. <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2024-1/27-02>

5. Söderholm P. The green economy transition: the challenges of technological change for sustainability. *Sustain Earth* 3. 2020. № 6. URL: <https://doi.org/10.1186/s42055-020-00029-y> (дата звернення: 03.01.2024).

6. Сич К.О., Бугайчук В.В., Грабчук І.Ф. Тенденції та перспективи розвитку зеленої економіки в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 30. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-48> (дата звернення: 03.01.2024).

7. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N.M.P., Jan Hultink E. The Circular Economy – A New Sustainability Paradigm? *Journal of Cleaner Production*. 2017. № 143. Pp. 757–768.

8. Швець А.І. Циркулярна економіка як нова модель розвитку економіки України в процесі євроінтеграції. *Економічний вісник*. 2022. №1. С. 43-49.

9. Горбаль Н.І., Ломага Ю.Р. Циркулярна економіка – основа сталого розвитку підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2022. № 1 (9). С. 9-22.

10. Місюк М.В. Інноваційно-інвестиційний підхід до формування та підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва. *Економіка АПК*. 2016. № 3. С. 74-79.

11. Личук М.М. Конкурентоспроможність продукції скотарства і птахівництва України в системі євроінтеграції : монографія. Київ : Видавництво ТОВ «Аграф Медіа Груп», 2015. 322 с.

12. Bojnec S. Three Concepts of Competitiveness Measures for Livestock Production in Central and Eastern Europe. *Agriculturae Conspectus Scientificus*. 2003. Vol. 68. No. 3. Pp. 209-220.

13. Ritchie H., Rosado P. and Roser M. Meat and Dairy Production. Published online at OurWorldInData.org. 2023. URL: <https://ourworldindata.org/meat-production> (дата звернення: 03.01.2024).

14. U.S. Department of Agriculture. Livestock and Poultry: World Markets and Trade. 2023. URL: <https://usda.library.cornell.edu/concern/publications/73666448x?locale=en&page=5#release-items> (дата звернення: 03.01.2024).

15. GGGI. The Global Green Economy Index. 2023. URL: <https://greengrowthindex.gggi.org> (дата звернення: 03.01.2024).

16. Шебанін В.С., Решетілов Г.О. Циркулярна економіка регіону : теоретичний аспект. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2021. Випуск 4. С. 4-13.

17. Перегуда Ю.А., Хацер М.В. Проблематика та потенціал розвитку «зеленого туризму» в Україні. Підприємництво в аграрній сфері : глобальні виклики та ефективний менеджмент : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції, 12-13 лютого 2020 року : у 2 ч. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. Ч. 1. С. 214-217.

18. Перегуда Ю.А. Розвиток зеленого туризму в Україні. Сучасні трансформації сервісної економіки : туризм, рекреація та комерційні послуги : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 29-30 верес. 2022 р. / ред. кол.: Т.Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачево : МДУ, 2022. С. 17–20.

19. Перегуда Ю.А. Соціальні послуги на глобальному та національному рівнях в контексті глобальної економіки. *Проблеми модернізації України*. 2021. Випуск 13. С. 271–272.

REFERENCES

Gibson D.E. (1993). Post-industrialism: prosperity or decline? *Sociological Focus*, Vol. 26, No. 2, pp. 147-163.

Danylchuk H., Kovtun O., Opalenko A. (2019). Assessment of the structural changes under transition of Ukraine towards postindustrial economy. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seriya Ekonomichni nauky*, № 4, pp. 101-112.

- Prodanov H. (2022). Post-industrial Society or Third and Fourth Industrial Revolutions? *Ikonomiceski i Sotsialni Alternativi, University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria*, Issue 1, pp. 80-94.
- Lee S. (2022). Toward a just green economy transition. *Field Actions Science Reports*, Special Issue 24, pp. 38-43.
- Söderholm P. (2020). The green economy transition: the challenges of technological change for sustainability. *Sustain Earth* 3, № 6. Available at: <https://doi.org/10.1186/s42055-020-00029-y> (Accessed 03 January 2024).
- Sych K.O., Buhaichuk V.V., Hrabchuk I.F. (2021). Trends and prospects for the development of the green economy in Ukraine. *Ekonomika ta suspilstvo*, № 30. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-30-48> (Accessed 03 January 2024). [in Ukrainian].
- Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N.M.P., Jan Hultink E. (2017). The Circular Economy – A New Sustainability Paradigm? *Journal of Cleaner Production*, № 143, pp. 757–768.
- Shvets A.I. (2022). Circular economy as a new model of economic development of Ukraine in the process of European integration. *Ekonomichniy visnyk*, №1, pp. 43-49. [in Ukrainian].
- Horbal N.I., Lomaha Yu.R. (2022). Circular economy is the basis of sustainable development of enterprises. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika», Seriya «Problemy ekonomiky ta upravlinnia»*, № 1 (9), pp. 9-22. [in Ukrainian].
- Misiuk M.V. (2016). An innovative and investment approach to the formation and improvement of the competitiveness of livestock products. *Ekonomika APK*, Vol. 3, pp. 74-79. [in Ukrainian].
- Ilchuk M.M. (2015). «Konkurentospromozhnist produktii skotarstva i ptakhivnytstva Ukrainy v systemi yevrointehratsii : monohrafiia» [Competitiveness of livestock and poultry products of Ukraine in the system of European integration: monograph]. Kyiv : Vydavnytstvo TOV «Ahraf Media Hrup». 322 p. [in Ukrainian].
- Bojnec S. (2003). Three Concepts of Competitiveness Measures for Livestock Production in Central and Eastern Europe. *Agriculturae Conspectus Scientificus*, Vol 68, No. 3, pp. 209-220.
- Ritchie H., Rosado P. and Roser M. (2023). Meat and Dairy Production. Published online at OurWorldInData.org. Available at: <https://ourworldindata.org/meat-production> (Accessed 03 January 23 February 2024).
- U.S. Department of Agriculture (2023). Livestock and Poultry: World Markets and Trade. Available at: <https://usda.library.cornell.edu/concern/publications/73666448x?locale=en&page=5#release-items> (Accessed 03 January 2024).
- GGGI (2023). The Global Green Economy Index. Available at: <https://greengrowthindex.gggi.org> (Accessed 03 January 2024).
- Shebanin V.S., Reshetilov H.O. (2021). Circular economy of the region: theoretical aspect. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomia*, Vypusk 4, pp. 4-13. [in Ukrainian].
- Perehuda Yu.A., Khatser M.V. (2020). Problems and development potential of "green tourism" in Ukraine. *Pidpriemnytstvo v ahrarnii sferi : hlobalni vyklyky ta efektyvnyi menedzhment : materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii : u 2 ch. Zaporizhzhia : ZNU*, Ch. 1, pp. 214-217. [in Ukrainian].
- Perehuda Yu.A. (2022). Development of green tourism in Ukraine. *Suchasni transformatsii servisnoi ekonomiky : turyzm, rekreatsiia ta komertsii posluhy : zbirnyk tez dopovidei Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii / red. kol.: T.D. Shcherban (hol. red.) ta in. Mukachevo : MDU*, pp. 17–20. [in Ukrainian].
- Perehuda Yu.A. (2021). Social services at the global and national levels in the context of the global economy. *Problemy modernizatsii Ukrainy*, Vypusk 13, pp. 271–272. [in Ukrainian].

INCREASING THE COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN LIVESTOCK PRODUCTS WITHIN THE DEVELOPMENT OF THE POST-INDUSTRIAL CIRCULAR GREEN ECONOMY MODEL

Yuliia Perehuda
Kyiv, Ukraine

The article is dedicated to developing new scientific solutions to enhance the competitiveness of Ukrainian livestock products in the context of developing the post-industrial circular green economy model. The article has proven that Ukrainian livestock enterprises have significant opportunities to increase production and sales, both on national and global (foreign) markets, due to enhancing the competitiveness of their products, taking into account the features of transitioning to a post-industrial circular green development model. **The article aims** to identify differences in the external and internal environments of livestock enterprises and develop measures to increase livestock products' competitiveness during the transition to a post-industrial circular green model of development. **Methodology:** a set of general and special methods was used at empirical and theoretical levels, including historical and comparative assessments for evaluating global, international, and national economic systems transitioning to a post-industrial circular green development model; comparison to provide a description of the development models of livestock enterprises within the framework of forming the competitiveness of products according to the parameters of the internal and external environment; logical generalization and scientific abstraction for developing a set of measures to increase the competitiveness of livestock products when transitioning to a post-industrial circular green development model of domestic livestock enterprises; methods of systematization, grouping, and logical generalization for systematization of information, formation of conclusions and scientific proposals of the article. The article uses system-functional, historical, and systemic approaches to reveal and solve the problems of increasing the competitiveness of Ukrainian livestock products in the conditions of developing the post-industrial circular green model of the economy. **Results:** a set of measures to increase the competitiveness of Ukrainian livestock production during the transition to a post-industrial circular green development model was formed.

Keywords: industrial linear traditional development model, competitiveness, livestock enterprises, post-industrial circular green development model, livestock products.